

polja

62-63

MAR. 61. 2001

miroslav egerić

LEGENDA O SKERLIĆU

Penser comme un sceptique
et agir comme un croyant.
Chantore

osnovi legende

Početni zamah legendi je dobilao još u doba Skerlićevog rana poleta da bi do vrućnog intenziteta došao u vreme njegove tragične smrti koju je po legendi ožalila čitava Srbija, kao što je skoro čitava Francuska bila za krovčegom Viktora Iga. U građenju te legende o Skerliću uzeli su učešća apsolutno svi: Skerlić, skerlićijanci i postskerlićijanci, ljudi sa darom i bez dara, isto-

rijski zaslužne ličnosti i anonimna redakcijska muvala, pisci i kritičari, političari od zanata i stvarne spreme, i kratkovidni špekulantni na sitno, naučnici čija delatnost osnove naše kulture i nevidljivi kulcarji, gladijatori akribije — sve što je na bilo koji način moglo da dođe u živiji odnos sa velikim kritičarem i što je, prema stepenu lične moći i formata, moglo da kaže svoje divlje-

nje ili otpor pred tom zgradom kritike, reklo je to divljenje, čak i protivljenjem, samo u prilog legendi. I tako, legenda koja nije ništa drugo do hipertrofisana istina, istina uvećana onoliko puta koliko treba da izgubi karakter istine, narastala je iz generacije u generaciju, menjala konture i obrise tog stvarno izrazitog lika, spomenik je davao svoju svetlost stvarnom liku, da je kasnije bilo veoma teško razlučiti ono što postoji u Skerlićevom delu kao i skustvo streljenja, uporište za budućnost, od onoga što je nastalo kao omotač od sve navale nekritičkog, vazal-

skog, polukolonijalnog odnosa prema Skerlićevoj aktivnosti. Prešen u punom tvoračkom zamahu, sa blistavim poljima rada, koja su tek nicala pred njegovim očima, Skerlić je imao tu sreću da od prve bude postavljen na postolje nacionalnog koričaja, da se oko njega svije oreol koji je kasnije u mnogom otežavao rad svake nepoušne, nereligiozne misli. „Mi koji smo živeli u istoj sredini sa dr Jovanom Skerlićem“ je njegov učenec Branko Lazarević, nismo u stanju da potpuno vidimo njegovu veličinu, isuviše smo bili bližu njoj da bi smo je mogli videti, kao i sve veštice katedrale u Jovanu Skerliću se ne može videti kad se sasvim usi njezina stana. Kad se budemo malo istorijski odmakli, tek ćemo tada moći da vidimo džinovske proporcije u kojima se on prostirao, moćne pravce u kojima se on kretnao i snažne struje koje je stvorio“. Egzaktni i obazirni Jovan Cvijić je pisao egzaltirano: „Jovan Skerlić je stvaran vekovima“, Bogdan Popović, sa poslovničtom oprezenošću u stavu, piše da ovaj put je apotekarskog doziranja sudar: „Skerlić je bio rođeni kritičar“. „Kao da je sime zgrade bilo palo u Srbiji“, sečala se docnije Isidora Sekulić a mali Beograd, ona od 40.000 stanovnika, osećao se pri njegovoj sahrani verovatno kao grčki gradovi pri sahrani vojskovođa. Čovek koji je komandovan, u bukvalnom smislu reći ne samo piscima i knjigama, koji je uživao u sumu imaginarnih gomila i „viši nego iku u srpskoj kritici“ osećao poeziju velikih masa i kolektivnih pokreta“, nije više koračao beogradskom kaldrom, nije zagorčavao život svojim protivnicima, prestao je da bude tr u oku političkoj i književnoj štampi protivnika. Oni Skerlićevi uporni protivnici, „Frankovi trabanti, novosadski pravoslavci, srednjoškolci i profesori Univerziteta, miro-pomazani filozofi i drski čaršijski novinari“ kažnjeni su jedinom pravednom kaznom: zaboravom u anonimnosti još pre Skerlićeve smrti ali su pravi mir stekli tek onog trenutka kad je jedna prozačna žezda njihovom protivniku prekratila život. Otuda je i osećaj nastao zbog praznine Skerlićevog mesta bio izrazitiji, a divljenje i odanost njegovih učenika njegovom delu još više su porasli. Po svim zapisima savremenika, prisjećanjima, po razloženim uspomenama Skerlićevih daka i profesora iz toga doba, veće neosporna, duboka nostalgija za njegovom reči i dejstvom i zakasneli tužni akordi njegove posmrtnice odjeikuju u dalekim i oslabljenim — ali još živim odjecima i u ovom toliko poodmaklom vremenu. Silna težnja za izvesnošću u gledanju na ljudske stvari, gorska lepota ubedeljena, a pre svega neosporan lični zamah i dah, učinili su da je ne samo književni Beograd video u Skerliću vrstu nacionalnog, nezvaničnog vladara duhova, da je i danas, za mnogo građanskog tablicu prosuđivanja vrednosti, svaki zaostreni kritički sud o Skerlićevom kritičkom delu svetogrde, driskost ili bezačonje.

Pa ipak, pored sve te, često nekritične divinacija, negde i umnog kulta Skerlićeve ličnosti,

vreme je izbrisalo premaglašene boje Skerlićevog dela, učinilo mnoge egzapsne bujice, ne zbog ukidanja optičke varke od blizine, tako velike, nedosežne ličnosti, nego zato što su od „zlatnog doba kritike“ iz predkumanovske Srbije do stvaranja Jugoslavije, „ni dinastičke ni nacionalne“ protutnjala dva svetska rata, jedna revolucija koja je iz osnova pušljala staru građansku shvaćaju i sisteme vrednosti, što su plodovi onih idejnih kljica zamenuti u učenju Dimitrija Tucovića i Radovana Dragovića — Skerlićevih idejnih protivnika — postali stvarnost jedne socijalističke države, što su, na kraju, sve te promene u ekonomskom, socijalnom, psihološkom bitu masa i pojedinaca, dovele do promene u kvalitetu odnosa prema proizvodima duhovnog života pa prema tome i prema smislu i funkciji kritičarskog dejstva. Ako i danas znatne ličnosti naše književne republike vide visoke vrednosti u Skerlićevom delu: u njegovim knjigama inspiraciju svakoj radnjoj prirodi a u Skerliću velikog kritičara (Džadić), ako i neosporni neprijatelji Skerlićevog autokratizma, osionosti iz navike priznaju da je on uspeo „da istorijsku viziju literaturе“ (Davidić), da je Skerlić bio kondenzator i proizvođač ideja kome je teško tražiti premcu, da je bio genije publike kakvog nismo imali pre ni posle njega (Konstantinović) — to svakako nisu razlozi koji bi opravdali onu legiju postskerlićjanaca koju još uvek drži nekritičko obožavanje tog dela u celini a koje bi i sam Skerlić, da je, takvog formata kakav je bio, a sa poukama modernog senzibiliteta ismjeao Žešo nego poslednje mohikanke filološke kritike. Hor kritičara recidivista, sa pozitivističkim nascărnicima kupljenim u Tenovoj starinarnici, sa linije manjeg otpora ili bez ikavke linije, koji ne retko zapomaze nad praznim Skerlićevim odsustvu, previđa da je Skerlić govorio pre svega de o m, da je to delo gradio u doslihu sa centru mom ideja svoga doba, dok oni zazivaju duhove, zure zbunjeno u prošlost ili sav svoj vek provode u svadama oko socijalnog prestiža pisaca, varljivih hierarhija, koje se zaboravljaju isto toliko brzo, kao i buka prodavaca novina. Takvi kritičari sa svim „mīc po-mīc pokretima“ i zgradicom privatnih poena koju skutatore nekako za cene dane, skoro da uživaju u polukolonijalnoj prostoriji pred Skerlićevom veličinom, kako je Daviće precizirao taj vazalski odnos; nedostojnoj poziciji malih sinovaca velikog strica oni primaju laćanski ravnodušno a čuvenu Skerlićevu grmljavini — protiv bankokratije radije bi, predešenu, videli kao himnu privatnoj bankokratiji.

Obljeđe legende o Skerliću stvorila je predkumanovska Srbija. Ona Srbija koju je Skerlić voleo kako se voli najprisnije i najdraže vrednosti života, koja je „uprkos poklecanjima, saplitajnjima koračala napred“ u svem šareniju nacionalizma, orientalne muzike, „moderne“ likrije i

VLADIMIR VELICKOVIC veliko stršilo (detalj)

LEGENDA O SKERLICU

(nastavak sa 1. strane)

srpsko-turske boeme. Srbija koja se budi za živju, intenzivni načinama i kulturni život, koja se tek bila otarga od jedne maoumne dimasutke uprave, očaravaša se „sabackim kaznionom“ pacaka i cerica, turskim metoda u upravljanju orzavom, ta Srbija koja je bila i ostala Skerlićeva vera i vizija, sa svim vitalnim suama sazauzanim u njenoj težnji ka visevu, vracaču mu je dug legendom kakvu rada na svom prvom koracu samo jedan nacionalno egažiran i ka punjem životu usređenjem naroda, ta legenda niku je spontano, gotovo prirođeno, po logici po kojoj nasaju sve većine legendu oko njenog značnog formata i dejstva. U jednoj skuce, socijalni i kulturni veri, jedva primestno razdvojeni sredini, gde bi analoga se socijalima i kulturnim strukturama Zapadne same parodije analogija, u sredini koja je tek imala veiku skoru sa temnim prošorijama na kojoj je svaki profesor sa loje znanja, jezika i strane kulture vazao kao unikat vrednosti, javlja se sin jednog hajdučkog portnika iz Lipovca u Sumadiji da kaže nesto od onog što su vekovi siromastva slagan u težnje njezog pomena: čeznju za plodnjim i sum dumovnim prostorima, za intenzivnjim životom i kulturi nego što su to dozvoljavale mučne borbe po sumama, vekovne gerile, uskočke odzadme i odbrane i nepisani vladari od kojih je jedan naredio da se „pođu svu pismenu ljudi u zemlji, pa da se porez kupi na rabol“. U toj Srbiji u kojoj se isto toliko teško oslobodilo domaćih Turaka koliko i stranih, Srbiji individualizma, hajdučevu, sveoglavljeni uzoratora vlasti, gde se često pitanja slobode savesti, demokratskog ratnimanja, resavala na precas, sevom noža u mutvaku, zemili čestih pomerača i nomadske pećalbe u kojoj su i najumniji ljudi pokazivali u svojim proizvodima osnovne osobine svoje hajdučke braće, javio se originalan, samostalan, u disciplini izuzetan duh i vec u prvom kontrastu zatrcat osezone za kasniju legendu o sebi i svome delu. Beograd, gde je imao da živi i radi Skerlić, prirodna sredina njegovog talenta, bio je sve drugo samo ne evropski razvijen, moderan, za razvijenje duhovne podesne grad. Taj Beograd sa legendarnom kafidrom“ koji su sa nostalgijom opisivali svi stariji Beograni, sa seljacima iz torlačkih sel u okolini beogradskoj, „čudan i neshvatljiv Beograd sa onom silnom mesavinom rasa i narodnosti“, sa poluseoskim stanovništvom, izgledao je Skerliću kao „tamnički prozor“, i on se sa nostalgijom sećao u njemu „trulog Zajednice“ i njegovih gradova; u trencima porazne duševne jasnoće osećao je temsnu snišku udžerica kao licni teret, a nazaj duševni nivo srpske čarsiske publice kao svoju licnu nesrecu. Taj Beograd, „mesavina Istoča i Zapada“, folkloran i moderan, sa majstorima i slugama, esnafima na jednoj, i duplim knjigovodstvom na drugoj strani, koji je danju punio čekmeđice a uveče, uteorkom i četvrtkom, odlazio u pozorište da čuje čica Iliju Stanojevića, grad u kojem je Bogdan Popović držao predavanja sa obaveznim apostrofom u poteku: Gospodo, a ti ista gospoda odazlala je da čuje Ciceručica muziku ili da gleda seosko oru na Paliluli, bio je i ostao, manje ili više primestno, Skerlićeva negatorska inspiracija, možda i stalin podsticaj na radni napor. Sa nešto slobode i proizvoljnijosti u fantaziji, sa nužnim odstupanjem od istine u takvom slikanju, možemo zamisliti pravu priču Skerlićevu kako promiće beogradskim ulicama, čuje žagor boeme, zvezak casja i cemanta, zamisljavajući vremena i predele gde su drukčije misli i živi, i ljudi koji su bili antiteza „apatičnom i militavom naraštaju“ koja nije moglo da podnesi njegovo disciplinovanu, radno čulo. Ali mimo tih proizvoljnih slika, kremini u vrelu legende, njenom izvoru u kritičaru, da bi smo utvrdili šta su osnovni a šta kalemi legende, i skustva pravih streljenja, a šta vremenom taložena zabluđa koja može samo da ometa.

II književni lik

Tako je radio i na istoriji književnosti i kulturnoj istoriji Srbije, Skerlić je ostao sinonim kritike, čovek koji je na ruševina maune filološke, školski uvizirene kritike stvorio pojam kritike — reke i kritičara graditelja — sveta, odabio zardale pojmove o obzirima, nacionalnim i lichenim, pojčao i zaostrio načelo Ljubomira Nedića da kritika sudi ljudima i bogovima, da ne postoji svete istine, da sve podleže strasnom ispitivanju razuma, rekao energijom za koju se, odista da njenje nije znalo i slutilo, da jedan književni kritičar nije tu da amijue ili metaniše pred književnim delom, da u složenom poretku književnosti, on nije tu da čuva slike izvezne zvezde niti da izmišlja one koje ne postoje. Sa retkom osobinom da ide za svojom misli bez obzira i ograničenja, samostalan sa svojeglavosti, često i preko te granice, žestoka borilačka, u legendi nedogledna volja, on je ostavljao za sobom tragove sjajnoga uma, misli koje ne prezra od posledica, tvoračkog znanja koje ne zbira zasluge za gradansku sumiranju vrednosti. Otuda je, kraj sveg ublažčkog pamfletizma njegovih redova, u njima redovno zvionio vremenski nesvodljiv čistote osećanja, „goriske lepotu ubedjenja“, kako je jednom rečeno za tu misao, i ta izvorna, silna emocija njenje napušta, sem u vrlo malom broju slučajeva, njegove knjige.

On je imao dar „rodenog kritičara“, ali se taj dar nije dočekao elementima na kojima je Popović doneo svoj sud: količinom, tačnijim sudovom, pravednošću prema većini pisaca, naučničkom preciznosti fakti ili tananošu argumenta. Skerlićeva pravoumost (najprečnija reč za Skerlićevu videnje književnosti), silina i elevacija te pravoumosti imali su drugo obeležje, druge sadržaje, i bitno drukčije silama bile su potisnute iz kritičarevog tvoračkog žarišta. Skerlić je kritičar iz one familije duhova koji igraju na sve, ili na najkrupniji ulog sa istorijom, koji ne raspredaju sa njom račune oko nijansi sudjenja, stepena ili polustepena u tačnosti suda o jednoj pojavi; on po samoj svojoj prirodi, nije mogao da se povinjuje potrebama diskretnih relativizacija, suptilne odmernosti, uživljavanja u svaki pojedinim, ma koliko vredni, tenušni format ličnosti i dela. Svakim koji čita Skerlićeve knjige ima utisak da u tim kritikama istorija korača krunipom koracima da se objavljuje u gro-planovima; on hoda stalno okrenut licem istoriji, on je neprekidno u stavu i poziciji oratora pred nepristupnim pulkom, a kad bi se nešto uprostilo poređenje, mnoge njegove kritike mogle bi da ponese etike tih njegovih istorijsko-tribunskih obraćuna. Studija o Ljubomiru Nediću mogla bi se nazvati „O stranačkim kritičarima“, o Lazi Lazareviću „Ko su pravi neprijatelji radikalaca“, o Disu — „Bolest ili zdravlje srpske nacije“, o Dositeju — „Preporod Srbije“. Skerlić je voleo to kretanje sopstvene misli u talasima istorije, osećao njegovu poeziju, bio uveren do poslednjega atoma snage da mora da govori i verovao, kraj svih nanosa skepsi i međanholičje, da trenzi i trezveni govor o stvarima sveta pomaže njihovom progresu. Većim delom otuda je potekao njegov gnev prema „ubomolnicima“ i bolničkim parkovima u poeziji, osorljivost prema rafiniranju ali „ubistvenoj“ filozofiji velikih pesimista koja svojim učenjem usložava i onako mučan i složen život ljudskih mravinjačaka. Jedino otuda je mogao da dode pokor poštovanja ali i gorline, potresnjim, dubljim stihovima Milana Rakica, i najpre iz onog „agir comme un croquant“ mogao je da nikne sjajno cincican, nepravedan pogrom nad Disovim stihovima. Skerlić nije mogao da dozvoli da neko posumnja u sjajnu budućnost Srbije, da živi u njoj životom utopljenje duše, „u muzici blude“, kad je ona učinila očigledan, siguran prodor prema demokratskim slobodama, „justavnosti koja je u najgora bolja od najbolje neustavnosti“, kad u

mesta studije o Stevanu Sremcu, da se oseti sva radoš od osećanja kako nestaju unutrašnje zavese pred tim silovitim valovima govora koji prodire u suštine drugih ljudi i pojava sveta. Ali Skerlićeva vidovitost zaustavljena je najčešće na jednoj-dve osnovne osobine problema o kojim raspravlja, na spornim momentima jednog dela i ličnosti, on se veoma teško ili nikako pomeri sa zacrtanim tračnicama na kojima se njegova misao nosi horani; ona je glomazna i vuče za sobom svu težinu i masivnost te ogromne mašinerije koja guta podatke vremena i izbacuje jednostavne i čiste proizvodne ideje. Dobija se impresija da taj čovek nikad nije osetio strah, čak ni onu plodnu vruštu straha koja sugerira složenost sveta i odredenu količinu tajni u njemu. On je ulazio u stvari duhovnoga života u stavu i poziciji stratega koji veruje u dubinu svoje osnovne presudne misli i ne brine o životu i dinamičnim momentima basnoslovne količine detalja koji odlučuju o rezultatu bilke. Meni se zato takođe putu učinje opravdanim toliko strah Skerlićevih učenika i saradnika baš i zbog te silno centrirane volje izražene u njegovim kritikama, kojih tek danas nešto tačnije odredujemo stvarne uporišne tačke, a kojih je tada moralna izgledati i izgledala kao mojstervski zakon. Skerlić, da dopustim sebi luksuz samocitata, u nedostatku boljeg, nije znao za sreću i nedeterminizma, za fine, delikatne igre slučaja, zaboravljaopomene i vidovitih da postoji u pesmama svevidčeće lucidnosti nejasnog, dvoseklog, finog treperenja; on je imao retku moć da stvari, materijal, obasija ozarenjem vizije, radosti od otkrivanja novih veza i odnosa u tim stvarima i treba (po koji put) pročitati studiju o Svetoliku Rankoviću, o moralnom profilu Jakova Ignjatovića ili pojedina

Kritiku od propagade modernog nacionalizma, socijalizma i demokratije. Roden da bude „sleme zgrade“ on je suptilnosti znača, ukusu i znanju u stvarima književne lepote pretpostavlja gest socijalnog bora, „profesora energije“, karlačjovski voluntarizam. Citav njegov svet zahteva prema tvoračkom umetničkom aktu bio je i ostao sa ove strane, ratovao protiv spiritualnih belina i „apstrakcija“ na ravni na kojoj mere i vrednosti onostranog života, poruka da i nemira nematerijalnog, neracionalnog života, ostaju bez realne zemaljske koviciracije. O tutu najčešći Skerlićevi epitet: jasan, kristalan, čist kao suza, krepak, čestit, trezven, kao zrak, izvorski svež, bistar, ne označavaju samo prirodu jednog temperanta, ili posledice razvitka beogradskog stila, nego i stvarne odsustvo jedne pokretljive, dubinske umnosti u kritičaru, koja bi zamjenila ili bar obogatila na trenutke njegovog pravoumosti.

Skerlić je imao jednu kritičarsku osobinu kojoj je veoma teško, gotovo nemoguće, naći prečizne korene, odrediti regulative, istražiti izvore dramatskih elemenata: moć da podigne predmet čim se lati njegovog sadržaja. To što školski opštimp rečima zovemo: velikim čovekom, snagom, duhom od formata, potiče od te osobine. Kao pod kakovom ogromnom lupom, stvarili su u njegovom videnju postajale jasnije, izrazitije, oslobođene trivijalnosti sporednog, i kad čovek čita te redove moćne argumentacije, gvozdene logičnosti i pročišćenoj zanosa i znanja, nikako da oprosti Balzaku onu poznatu rečenicu: glupo kao činjenica. Skerlić je bio genije sinteze, zapovednik majkopornje armeje činjenica u našoj književnosti i samo poređenje toga fakta sa onim što su stvorili drugi u srpskoj kritici okružilo je Skerlića oreolom od kojeg ga

LJUBA POPOVIĆ Izraštaji

osloboda tek najmlađa generacija kritičara. Međutim, iako je govorio da istoričar pa i kritičar mora da prati pisca u svim po-kretima i izgledima, socijalnim, ekonomskim, psihičkim, istorijskim, nije se fossilizovao u crtanju rodotoslova, genealoških tablica pisaca i nije bio pod opsesijom činjenica kao elementarno mera misli. U Skerlićevoj viziji književnosti svaki podatak živi osobrenom dinamikom celine, podrazumeva da u reči činjenica postoji reč čini da od bogatstva veza i odnosa te činjenice sa drugim iz različitih oblasti života zavisi punoča, smisao, individualnost sva p o s e b n e činjenice. Zato faktografska tradicija u našoj književnoj istoriji ima najmanje razloga da se poziva na Skerlić i krije iz njegovih ramena i skoro da nema sup-tinjeg humoru od onog koji su stvarali disertanti gradići papirnate fosilne grane Skerlićevih rodbinskih veza i odnosa, terajući u krajnosti jedno nalože, budući savestnos dokumentacije, nije za apriornou osudu.

Najviše uporišta legenda o Skerliću našla je u Skerlićevom stilu. Skerlićev stil je „strastu prozeta logika“, stil koji ne ostavlja nedoumici nad izrecomenom niti, makar i jednog trena, dovodi u sumnju završenosnost oblika u kojem je rečeno to što je kao misao ili osećanje začeto u kritičaru. Istine radi, taj misao-ni proces nije bio složen; bez slaha za prostore ili slojeve nedorečenog, nikada ne ostavi mestu delikatnosti skepske, navala-mu čudenja ili čutanja pred slo-ženošću sveta, za njega nije posjedovala drevna hamletovska rezerva ostalo je čutanje. On je znao da tajnu „mislijenja u otkosima“, argumentima rukovo-vao kao vojnici, a čitavu kritičarsku avanturu, u nešto uprošćenoj sažetosti slike, video je kao bitku za jasnost, kao vojevanje za načela reda i logike u metežu pojavnih oblika koje svet sadrži. Devisa, u dobroj meri ne-taćna „što nije jasno nije francusko“ postaje sasvim tačna u parafrazi: „što nije jasno nije Skerlićevo, i ako bi se islo dalje na zaostrovanje te francuske slike, jasnost je postala toliko Sker-

pustio radostima slučajnog ot-krića, trenutnog bleska i otuda neuporediv kolicihom tvoračke snage prema gramatičarskoj, apoteatarskoj stilistici svog učitelja, ostaje skoro ispod poređenja u suočavanju sa Matosjevim stilskim predvodom. Skerlićev stil je najčešće stak opštih istina, sa silnom snagom evoka-cije i sumiranja, veoma često govor je prosečne misli smislovično čitajući ali budući da unapred zna, kritičarskom intui-cijom sluti žarišta njegove osjetljivosti, on pojačava kalibr tih sopstvenih globalnih istina do mere na kojoj sve to postaje objekat jedne podignute emocije prema kojoj i same istine postaju drugorazredne vrednosti. Ko se ne seća one tribunsko bujeće — predavanja O uništenju estetike i demokratizaciji umetnosti, u kojoj je na opštym mestima izgradilo jednu od svojih najpoletnijih studija, ko se isto tako ne seća one studije moralnog lika Svetozara Markovića ili Jaše Ignjatovića, njegovog opisa smrti Stevana Lukovića, u kojem jedna islužen-a urna od alabastera od Misea tako ubedljivo završava sliku da zaboravima tog trenutka banal-nosti urne u Misea zajedno! U Skerliću je živila jedna neodre-dena količina stvari koja stvara celine i ta količina tako moćno posejana u većini njego-vih kritika, učinila je da u mnogo-vim trenucima zaboravimo na prirodu njene osnove, na ono što je u punoj zaštenosti zah-teva prema delima posle kojica perspektive u kritičaru. Taj smisao za stvaranje celina, glib-balnih slika-i-deja koji uni-štavaju svaku težnju ka finesama, ka dijalektičkoj pažnji za pojed-inačno, navika da sve ravna snagom sopstvene individualno-sti, oduzela je Skerlićevom stilu difuzne energije, stegla njegovu misao i suviše prema zemlji i ono-čime taj stil traže je da pre sjaj-ja ekspanzivnost jednog tempe-ramenta, obilje i preteranost u jednom smeru, nikako bogat-je stvo u razlikama, traganje u novom, beskrajno u raz-novrsnom. Otuda je u tom stilu toliko poznatih mesta, ola-ko zahvaćenih izraza, ponovlje-

tivnih načela“ i „naukom utvrđenih zakona ljudske prirode i duha“ i strasnom težnjom da še ispiša i osvetli prostim umovanjem zdravog razuma, koji se oslanja na „suverene činjenice“, makar one bile privid stvari i dešavanja, Skerlić je pored sve zamasnosti formala, kac tumač pesničkih osobnosti ostao u dometima i XIX veka, književnost nije video kao posredni inspirativni moment određenog socijalnog razvijika, nego kao sluškinju socijalnog pro-gresa, a načela književne borbe često je jednac, kraj svih og-rade, sa pedagoškom predikacionom. Otuda je u njegovom vide-nju dobrodrušni profet Zmaj da-leko iznad Laze Kostića, Santić iznad Sime Milutinovića, nacio-nalna Milica Janković iznad svet-iske Isidore Sekulić, glas i slava Branka Radičevića daleko iznad njegove stvarne vrednosti i zato je čitava jedna kolona nacional-nih bardova, demokratskih pred-stavnika, našla svoje počasno mesto u njegovoj Istoriji književnosti. On koji je tako strasno ponavljao reči o „Isto-riji-učiteljici života“, o relativno-sti svih presuda, odmahnuo je rukom nad čitavim srednjim ve-kom naše književnosti, genjal-nu, tribunsku prirodu Vuka Karadžića stavio u senči blagoce-stivog Dositija Obradovića, bez iole strepnje prelomio preko ko-lena Njegoševi Luču mikro-kozma kao delo mističke inspi-racije, a između raspevane socijalne pateške Proke Jovkića i tragične vizionarnosti Disa on je svoje simpatije poklonio Jovkiću!

On nije imao sluha za dijalektiku unutrašnje pesničke radio-nice i rado je navodio Hajnevo odricanje sopstvene poezije u korist fiksata za gladne starice, a sav suputnili faustovski nemir i koštač pesnika sa neizrecivim, ne retko, svodio je na škrtost jedne gradanski komotne formule o službi narodu. Skerlić nije slutio tamnije, dalekozemnije po-nornice stvaralačkih bica u kojima se kao u Žizi ukrštaju per-spektive narodnosti i bogatstva nasleda, nije verovao da postoje plodne bolesti i verujuća odrica-nja, a sam pomen reči pesimizam,

БИБИЋ

U GRADENJU
LEGENDE O
SKERLICU
UEZELI SU UCESCA
APSOLUTNO SVI

jasna melvinger

gladne jame večeri

Vi, čije likove raznose oblaci
u magline neba, u senke vremena,
snovi vas sjajnom svilom milovali po očima
a trulec velenje svoje smede pokrove.
Mamili was mirisi mladog lišća,
još lepljivog od proletnjih sokova,
a u mirise smrti ste se razili
da tražite rdu u delini crasti, znak propasti.
Obriši pašči lica rastapaju se u kišnim kapima
i reke uzareve odušesne
obalu koja vam je podilazila prelecem,
obalu koja vas je ljubila zelenilom —
vi ste još same u zlatnoj ladi koja zalazi
u otrvane krošnje, tamne jame večeri.
(O, two lik raznesen oblacima,
pa opet tako stvaran u toploem kruku vazduha,
o, two lik rastopljeni kišnim kapima
što se opet za mene nad vodom pomala.)

Pomućeni mojom ljubavlju
zalutate u mirisnu smolu leta
i vaš glas raznesen u daleka polja prolaznosti
kao da se zrelo kruni
tu, nad poljem mogu smedeg žita.
(O, samo da nema te male, te uvek iste razdaljine
što se stalno ledi i ledeni
izmedu vatre pognute glave, slomljenog sveta
i moga uvek zaustavljenog pokreta.)
Vi, šta ste se rastopili
u slasti tople svetlosti
u slapove iznenadog cveća sa malom jezom propasti,
za vama plinu crvene boje krvi
i preko ivica neba se raziljavu.
(Crvena ruža žeže u mojoj ljubavi
siše moj život svojim ustima
koja zjape kao ispod zemlje, kao iz utrobe.)

tu mi se nebo u oči ulivalo

Tu govorim trezna čela iz koga promiču
noći sa teretom zvezda, nevestama mesečine,
sume sa gnezdičama, sa podzemnom tisnom
truljenju,

tu se još nose oblaci
iznad teških planina u kojima čete izvori
iznad reka u koje su vatre zagnjurenne.
Tu sam još trezna čela dok promiču
groznice tudeg devojaštva, jeza tuđih ljubavi.
Tu su me mirisi sporog cvećanja
koje nikad do kraja ne docvetava
plienili nedužnom sanjarjom,
tu mi se nebo u oči ulivalo, nanosilo svoje plave
prive

preko plavog struka zumbula.

Tu su me okusi slasti
prožinjali kao sunce zrele plodove
dok nije gorčina razjel zlatne obrise topline i
blagostu iz moga čela promiču
još samo talasi razjedenog sveća, vreli venci vremena.

i poslednje ljubičice sna

Noć trnula u mom telu,

u srcu mi tama stranom razdrobljena,

samo propadala u mene

zvezde bez dne i bez uspomene,

krune tude radosti

u talog zgajene trave, preše nežnosti.

Noć trnula u mom telu

crnom trnjom, oporom gorčinom vremena,

gušila sitne ptice u svojim toplim nedrima,

samo mesečna pevala

ono što mene uoči neće čuti nikada,

samo neki vreli stuh optočen ružama,

Noć trnula u mom telu

i sjajne ljuske mojih očiju

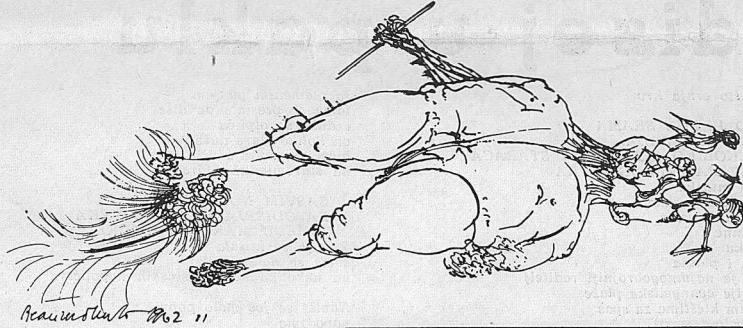
kao hladna rosa nebom plivale,

ispjene budrosti do poslednjeg opreza. —

(Neko je sa moga čela pokupio

i poslednje ljubičice varljive daljine,

i poslednje ljubičice sna.)

Bacantnica 1962. II

lijeva briga da od silne težnje ka toj jasnosti najčešće nije mogao jasno da vidi njenu duboku ne-probojnu pomrčinu.

Treba priznati, odsećno i bez preterivanja: Skerlić je stilist, van svakog spora, stilist prvog reda, ali ne i veliki, nenadmašni stilist, iako je neprekidna trubila legija postskerlićanima krijeći-jući da je njegovih džinovskih ramena. Njegov stil se i suviše kretao u jednoj ravni, bio i suviše ravan sebi da bi mogao da bude svet, on nema onaj mu-kli podzemni sijaj, onaj pogled iznutra koji velikim stilovima daje utisak gibanja zemlje, izlivajući u beskrajnom broju oblika, njegov stil je sav u širini i dejstvu silnim uznemirenog volun-tarizma. Taj stil pruža utisak beskrajno široke, osvjetljene rav-nice, ali bez stupnjevitih postup-nosti i raznolikih preliva mnogih brežuljaka i bregova koji daju stvarni reljef vidjenim duhovnim pejsažima pisaca. I kad je pisao o Marku Miljanovu i o Petru Kočiću, i o Jakovu Ignjatoviću, i o Milovanu Glišiću, i o Stevanu Sremcu, i o tolkinu drugim, svu moć je koncentrisao na globalni-utisk, na mesta koje ti pisci poseduju u njegovoj viziji književnosti, a ne na njanske ptiči-h o vog duha. Sa izuzetkom eseja o Boži Kneževiću i Boru Stan-koviću, Skerlić je uvek previše pouzdano rukovao sopstvenom inspiracijom, nikad se nije pre-

nihil misli, odsustvo ponornje duhovitosti, neznačna doza elegan-cije i veoma malu, skoro nepri-metna količina humora. On će reći, bez osećaja nijanse, „prav kao bor, čio kao soko“ za Stevana Lukovića, „vedra glava“ i za Dositija, i za Ljubomira Neđića, i za Petra Kočića i Marka Miljanova i Stanislava Vinavera, a reći „iskren, čestit, krepač“, neće silaziti sa njegovih napisa čak ni u trenucima kad nije bilo teško otkriti njihovu malu pomoć njegovoj misli. Lekcije o starcu i divima na primeru velikih pe-simista mogao je da ponovi samo kritičar. Skerlićevih bahtne prav-uomnosti, a književna poredenja i sumiranja vrednosti na prime-ru razlike u imenima Isidora Sekulić — Milica Janković, u korist Milice, mogao je da vrši samo čovek neizležive sigurnosti suda. („Jednom reču: Isidora i Milica. Ako ide, ovde se može reći: nomen est omen! Vaj, kako se gorko varao!“) Misao da je Brankova poezija — poezija čoveka koji je „terao keru na precanski način“ na koli-ko izgledala duhovito zaoštrena, nije duhovita u osnovi jer ne sadrži ni deo istine o njegovoj poeziji, a ponovljena Vukova misao o Simi Sarajliji („poškrop-lingen ludotvornom vodicom“), po-kazuje isto toliko koliko je Skerlić bio daleko zakonima saživljavanja.

Sa suviše vere u eksperimen-talnu estetiku, sa kultom „pozi-

Miroslav EGERIĆ